

APSTIPRINĀTS
ar Kultūras ministrijas
18.02.2025. rīkojumu Nr.2.5-1-19

**Plāns kultūras mantojuma aizsardzībai un
glābšanai krīzes situācijās**

Rīga 2025

Saturs

1. Ievads	4
2. Normatīvais regulējums kultūras mantojuma nozarē	6
3. Iesaistīto pušu rīcība	8
4. Plāna pasākumi	12
4.1. Izmaiņas normatīvajos aktos	13
4.2. Risku mazināšana un preventīvā aizsardzība	16
4.3. Prioritāri glābjamo vērtību definēšana	18
4.4. Drošā patvēruma identificēšana	18
4.5. Cilvēku un materiālu resursu identificēšana	19
4.6. Mācību nodrošinājums	20
1. pielikums Svarīgāko normatīvo dokumentu saraksts	22
2. pielikums Risku analīze	24

Saīsinājumu saraksts

AiM	Aizsardzības ministrija
FM	Finanšu ministrija
ICA	Starptautiskā Arhīvu padome
ICOM	Starptautiskā Muzeju padome
ICOMOS	Starptautiskā ievērojamu vietu un pieminekļu padome
IeM	Iekšlietu ministrija
IFLA	Starptautiskā bibliotēku asociācijas un institūcijas federācija
KISC	Kultūras informācijas sistēmu centrs
KM	Kultūras ministrija
LBP	Latvijas Bibliotēku padome
LNA	Latvijas Nacionālais arhīvs
LNB	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LGIA	Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra
LMP	Latvijas Muzeju padome
LNKC	Latvijas Nacionālais kultūras centrs
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LU	Latvijas Universitāte
LVĢMC	Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs
MK	Ministru kabinets
NKMP	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
NVO	Nevalstiska organizācija
RD	Rīgas dome
TM	Tieslietu ministrija
VARAM	Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija
VCAP	Valsts civilās aizsardzības plāns
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests

1. Ievads

Plāns kultūras mantojuma aizsardzībai un glābšanai krīzes situācijās (turpmāk – Plāns) izstrādāts saskaņā ar Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likuma 9. panta pirmo daļu un ceturtais daļas 3. punktu un Valsts civilās aizsardzības plāna (apstiprināts ar Ministru kabineta 2020. gada 26. augusta rīkojumu Nr. 476) 1.¹ pielikuma “Vispārējie preventīvie un gatavības pasākumi” 14. punktā KM doto uzdevumu izstrādāt Plānu, kā arī, lai uzlabotu veidu, kādā tiek izpildītas 1954. gada 14. maija Hāgas Konvencijas par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā saistības. Krīzes situācijas Plāna ietvaros tiek saprastas kā dabas vai cilvēku izraisītas katastrofas situācijas vai to apdraudējums, kā arī tādas krīzes situācijas, kā militārs konflikts.

Plānu sagatavojuši saskaņā ar KM 2022.gada 9.marta rīkojumu Nr.2.5-1-37 izveidotā KM darba grupa, kurā pārstāvēta KM, LNA, LNB, NKMP un LMP. Plāna izstrādes laikā apzināta citu valstu pieredze, veikta Latvijas pašvaldību Civilās aizsardzības plānu izpēte, kā arī organizētas konsultācijas ar citām iesaistītajām pusēm. Lai gūtu informāciju par kultūras mantojuma glabātāju gatavību kultūras mantojuma aizsardzībai un glābšanai krīzes situācijās, veikta akreditēto muzeju, akreditēto bibliotēku un izlases kārtībā izvēlētu valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu īpašnieku aptauja. Balstoties aptaujas rezultātos ir izveidots risku novērtējums.

Pēdējā desmitgadē Latvijas kultūras mantojuma nozarē primāri ir risināti jautājumi, kas saistīti ar kultūras mantojuma vērtību saglabāšanu, tai skaitā digitalizāciju un saglabāšanai atbilstošas infrastruktūras nodrošināšanu. Gan kultūras mantojuma vērtību precīza uzskaitē un digitalizācija, gan optimāla saglabātības stāvokļa nodrošināšana ir nozīmīgs priekšnoteikums kultūras mantojuma institūciju gatavībai krīzes situācijām. Jautājumu par rīcību krīzes situācijās katra kultūras mantojuma nozare (arhīvi, bibliotēkas, muzeji, kultūras pieminekļu joma) līdz šim brīdim lielākoties ir risinājusi individuāli, atbilstoši nozares specifikai un normatīvajam regulējumam. Izvērtējot situāciju, ir secināts, ka nepieciešams vienādot procedūras, lai atvieglotu lēmuma pieņemšanu krīzes situācijās visām kultūras mantojuma glābšanā iesaistītajām pusēm. Vienlaikus paaugstinoties risku līmenim ģeopolitiskās situācijas dēļ un izaicinājumiem, ko paredz klimata pārmaiņu prognozes, ir nepieciešams radīt ietvaru kultūras mantojuma nozares gatavības krīzes situācijām pakāpeniskai pilnveidei.

Plāns paredz ceļa karti kultūras mantojuma vērtību aizsardzībai, kas veicinās:

- risku apzināšanos;
- resursu konsolidēšanu, lai attīstītu prasmes un celtu kompetences;
- sasaisti starp institūcijām, iesaistītajām pusēm un kopienām;

- vienotu izpratni par procedūrām.

Plāns attiecas uz Latvijas valsts aizsargāto kultūras mantojumu, taču tajā sniegtie risinājumi un pasākumi ir piemērojami jebkurām kultūras vērtībām.

2. Normatīvais regulējums kultūras mantojuma nozarē

Muzeji

Muzeju likuma 7. panta otrajā daļā ir noteiktas muzeja pamatfunkcijas, tajā skaitā muzeja krājuma dokumentēšana un saglabāšana. Ministru kabineta 2006. gada 21. novembra noteikumu Nr. 956 “Noteikumi par Nacionālo muzeju krājumu” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 956)¹ V. nodaļā ir noteiktas Nacionālā muzeju krājuma priekšmetu saglabāšanas prasības.

MK noteikumu Nr. 956 69. punkts nosaka kārtību, kādā, iestājoties ārkārtas situācijai un nepārvaramai varai, kas apdraud vai var apdraudēt Nacionālā muzeju krājuma priekšmetus, veicama krātuvju atvēršana arī bez civiltiesiski atbildīgās personas klātbūtnes.

MK noteikumu Nr. 956 71. un 72. punkts nosaka prasību par ugunsdzēsības signalizācijas nepieciešamību muzeja telpās, kā arī ugunsdzēsības aparātu un sistēmu izvietojumu krātuvēs.

MK noteikumu Nr. 956 73. punkts nosaka, ka muzejā regulāri veic risku izvērtējumu un izstrādā plānu risku mazināšanai, kā arī rīcības plānu muzeja krājumā iekļauto Nacionālā muzeja krājuma priekšmetu aizsardzībai apdraudējuma gadījumā. Rīcības plānā norāda par krājuma glābšanu atbildīgās personas (vārds, uzvārds, amats, tālruņa numurs, e-pasta adrese), kā arī iekļauj apziņošanas shēmu, instrukcijas tūlītējai rīcībai ar krājumu, prioritāri glābjamo krājuma vienību sarakstu un informāciju par to atrašanās vietu.

Muzejam ir pienākums regulāri aktualizēt rīcības plānā ietvertu informāciju un ne retāk kā reizi divos gados veikt darbinieku apmācības. Starptautiskās muzeju padomes (*ICOM - International Council of Museums*) Muzeju ētikas kodekss, kurā definēti muzeju darbības minimālie standarti un atspoguļota vēlamā profesionālā prakse, nosaka, ka muzeja pārvaldes institūcijas pienākums ir izstrādāt un īstenot politiku, kas paredz muzeja apmeklētāju, personāla, krājuma un citu resursu aizsardzību pret dabas un cilvēku izraisītiem postījumiem un, ka īpaša uzmanība ir jāpievērš politikas izstrādei, lai pasargātu muzeja krājumu no postījumiem militāru konfliktu un dabas izraisītu katastrofu gadījumos.

¹ Ministru kabineta 2006. gada 21. novembra noteikumi Nr. 956 “Noteikumi par Nacionālo muzeju krājumu”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/148769>

Bibliotēkas

Bibliotēku likuma 9. panta otrās daļas 3. punkts nosaka, ka bibliotēka ir akreditējama, ja tā atbilst šādiem nosacījumiem: ir bibliotēkas krājuma saglabāšanai, sistematizēšanai un tās darbībai nepieciešamās telpas, iekārtas, drošības sistēmas un cita manta atbilstoši Bibliotēku likuma 18. panta noteikumiem.

Bibliotēku likuma 17. panta otrās daļas 1. punkts nosaka, ka valsts un pašvaldības finansē to īpašumā esošās bibliotēkas, nodrošinot līdzekļus bibliotēku krājumu organizēšanai, papildināšanai, restaurācijai, konservācijai un cita veida saglabāšanai, kā arī to fiziskajai drošībai (apsardzei, aizsardzības, ugunsdrošības un citām iekārtām) atbilstoši Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumiem Nr. 317 “Nacionālā bibliotēku krājuma noteikumi” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 317). MK noteikumi Nr. 317 paredz nosacījumus bibliotēkas krājuma uzturēšanai un saglabāšanai, kā arī seniespiedumu, reto grāmatu, rokrakstu un citu kultūras pieminekļu konservācijai un restaurācijai.

Bibliotēku ēku un aprīkojuma atbilstību drošības prasībām, kā arī optimālo mikroklimatu bibliotēku telpās nosaka Ministru kabineta 2001. gada 11. septembra noteikumi Nr. 395 “Bibliotēku materiālā un tehniskā pamata normatīvi”. Bibliotēku nozares normatīvajā regulējumā nav definēti konkrēti nosacījumi attiecībā uz risku izvērtēšanu un pārvaldību.

Arhīvi

Neviens no arhīvu nozari regulējošajiem ārējiem normatīvajiem aktiem tiešā veidā nenosaka prasības attiecībā uz risku izvērtēšanu un pārvaldību, rīcību apdraudējumu gadījumā vai prevenciju, bet to ietver vispārējie formulējumi.

Arhīvu likuma 4. panta otrās daļa 3. punkts nosaka, ka institūcijas pienākums ir, glabājot savus arhīviski vērtīgos dokumentus, nodrošināt šo dokumentu saglabāšanu un aizsardzību. Arhīvu likuma 15. panta trešās daļas 1. punkts pastiprina šo prasību arī uz privātpersonām, jo nosaka, ka attiecībā uz nacionālajā dokumentārajā mantojumā iekļautajiem dokumentiem, institūcija vai privātpersona, kuras īpašumā vai glabāšanā ir nacionālajā dokumentārajā mantojumā iekļautie dokumenti, nodrošina to saglabāšanu un aizsardzību.

Arhīvu likuma 20. panta otrajā daļā definētas LNA funkcijas. Viena no LNA funkcijām ir pieņemt glabāšanā un saglabāt LNA uzkrātos dokumentus ar arhīvisko vērtību, veidot nodrošinājuma kopiju un izmantošanas kopiju fondu.

Ministru kabineta 2010. gada 28. decembra noteikumu Nr. 1234 “Latvijas Nacionālā arhīva nolikums” 3.6. apakšpunkts nosaka, ka LNA uzdevums ir nodrošināt optimālus dokumentu glabāšanas apstākļus LNA glabātavās un dokumentu preventīvo aizsardzību, veikt

dokumentu glabāšanas apstākļu sistemātisku novērošanu un īstenot pasākumus to uzlabošanai. Ministru kabineta 2012. gada 6. novembra noteikumu Nr. 747 “Latvijas Nacionālā arhīva darbības noteikumi” 32. punkts nosaka, ka LNA pienākums ir arhīva glabātavās nodrošināt aizsardzību pret ārkārtas apstākļiem (piemēram, plūdiem, ugunsgrēkiem) atbilstoši ugunsdrošību reglamentējošiem normatīvajiem aktiem un ievērojot būvnormatīvus.

Kultūras pieminekļi

Likuma “Par kultūras pieminekļu aizsardzību” 11. pants nosaka, ka valsts aizsargājamo kultūras pieminekļa īpašniekam (valdītājam) ir jānodrošina, lai tiktu saglabāti kultūras pieminekļi. Kultūras pieminekļa īpašnieka (valdītāja) pienākums ir ievērot likumus un citus normatīvos aktus, kā arī norādījumus par kultūras pieminekļa izmantošanu un saglabāšanu, informēt NKMP par katru bojājumu, kas radies īpašumā (valdījumā) esošajam valsts un reģiona nozīmes kultūras piemineklim, bet pašvaldību – par bojājumiem, kas apdraud vietējās nozīmes kultūras pieminekļa saglabāšanu. Tāpat īpašniekam (valdītājam) ir laikus jāinformē NKMP par būvniecības iecerēm un jebkuru saimniecisko darbību, kas pārveido valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, tā apkārtējo vidi aizsardzības zonas robežās vai kas var ietekmēt kultūras pieminekļa saglabāšanu, piekļūšanu šim piemineklim vai tā vizuālo uztveramību. Kultūras pieminekļu nozares regulējumā nav definēti konkrēti nosacījumi attiecībā uz katastrofu risku un izvērtēšanu un pārvaldību, taču NKMP ir izveidots saraksts ar kultūras pieminekļiem kuru drošībai pievēršama īpaša uzmanība kara, militāra iebrukuma vai to draudu gadījumā. NKMP ir plāns gatavības pasākumiem sadarbībā ar to īpašniekiem.

3. Iesaistīto pušu rīcība

Galvenā atbildība kultūras mantojuma saglabāšanā balstās uz kultūras vērtību īpašniekiem (valdītājiem), kam jāveic nepieciešamie pasākumi kultūras vērtību aizsardzībai: jānodrošina dokumentēšana, aizsardzības plānošana (nepieciešamais nodrošinājums, prioritāšu noteikšana, mācību organizēšana, partneru un iesaistīto pušu iesaistīšana, nepieciešamo materiālo resursu apzināšana un sagāde). Valsts un pašvaldību uzdevums ir veicināt šīs aktivitātes, sniedzot metodisku atbalstu un nodrošināt šo funkciju veikšanu attiecībā uz valsts un pašvaldību pārraudzībā esošu kultūras mantojumu.

Pēc Plāna apstiprināšanas KM izveido pastāvīgu starpinstitucionālu grupu kultūras mantojuma aizsardzībai un glābšanai krīzes situācijās (turpmāk – KM krīzes grupa) kultūras mantojuma gatavībai krīzes situācijās, kura īsteno Plāna izpildi, novērtē Plāna īstenošanu, sniedz priekšlikumus Plāna izmaiņām un nodrošina atbalstu kultūras mantojuma īpašniekiem

vai valdītājiem krīzes situāciju pārvarēšanā, izvērtē atbalsta sniegšanas iespējas, saņemot informāciju par valsts atzītu kultūras mantojuma vērtību apdraudējumu vai zaudējumu, veicina metodisko materiālu tulkošanu, sagatavošanu un iesaistīto pušu sadarbību, veicina kultūras mantojuma vērtību aizsardzības jautājumu aktualizēšanu valsts līmenī, nodrošina centralizētu datu par kultūras vērtībām, to atrašanās vietām un apjomiem uzkrāšanu un drošu nodošanu citām krīzes sekas novēršanā iesaistītajām institūcijām to darbam nepieciešamajā apjomā, informē iesaistītās puses par vadlīnijām, labo praksi, nodrošina, ka risku izvērtēšanai ir pieejami nepieciešamie informācijas resursi, uztur un apkopo informāciju par gadījumiem, kad cietušas kultūras vērtības.

Pašvaldības autonomo funkciju sekmēt pašvaldības teritorijā esošā kultūras mantojuma saglabāšanu un veikt pasākumus civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanā, ugunsdrošības un ugunsdzēsības jomā ietvaros, īsteno nepieciešamos pasākumus tās teritorijā esošo valsts aizsargājamo kultūras vērtību saglabāšanai, lai vietējas, reģionālas vai valsts līmeņa krīzes gadījumos varētu tās aizsargāt. Piemēram, iekļauj kultūras mantojumu civilās aizsardzības plānošanā, kā arī veicina kultūras vērtību īpašnieku (valdītāju) sadarbības gatavības pasākumu plānošanā un sadarbības spēju un resursu krīzes situāciju novēršanā.

Citas krīzes sekas novēršanā iesaistītās institūcijas saņem informāciju par valsts aizsargājamo kultūras mantojumu un atbilstoši kompetencei sadarbojas ar kultūras vērtību īpašniekiem (valdītājiem), KM krīzes grupu kultūras mantojuma gatavībai krīzes situācijās, iepazīstas ar KM atzītām vadlīnijām un rekomendācijām, rokasgrāmatu “Pirmā palīdzība kultūras mantojumam krīzes apstākļos”². Ņemot vērā pieejamo informāciju, savās procedūrās iekļauj darbības kultūras mantojuma vērtību saglabāšanai, tajā skaitā sadarbību ar kultūras vērtību īpašniekiem (valdītājiem) un pārraudzītājiem.

Informācija par valsts atzītajām kultūras mantojuma vērtībām pieejama Latvijas kultūras datu portālā – <https://kulturasdati.lv>, valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts pieejams Informācijas sistēmā “Mantojums” – <https://mantojums.lv/>, Latvijas Nacionālā nemateriālā kultūras mantojuma saraksts pieejams – <https://nematerialakultura.lv/nkm-saraksts/>.

² Starptautiskais kultūras vērtību saglabāšanas un restaurācijas pētījumu centra (*ICCROM*) rokasgrāmata “Pirmā palīdzība kultūras mantojumam krīzes apstākļos”. Pieejams: <https://icomos.lv/documents/rokasgramata-pirma-palidziba-kulturas-mantojumam-k2>

Preventīvie un gatavības pasākumi				
Nr.	Pasākums/rīcība	Atbildīgais	Līdzatbildīgais	Iesaistītie
1.	Risku izvērtēšana un risku mazināšanas pasākumu plānošana	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji)	Dibinātājs/īpašnieks (pašvaldība, ministrija, biedrība, nodibinājums u.c.)	Par kultūras mantojuma saglabāšanas veidu atbildīgā iestāde (KM, LNA, LNB, NKMP, LNKC), risku izvērtēšanai nepieciešamās informācijas turētāji
2.	Iestādes līmeņa prioritāri saglabājamo vērtību definēšana	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi	Dibinātājs/īpašnieks (pašvaldība, ministrija, biedrība, nodibinājums u.c.)	Mantojuma nozares profesionālās NVO, mantojuma kopiena
3.	Nacionāla līmeņa prioritāri saglabājamo vērtību definēšana un to evakuācijas plānošana kara, militāra iebrukuma vai to draudu gadījumā	KM, Par kultūras mantojuma saglabāšanas veidu atbildīgā iestāde (KM, LNA, LNB, NKMP, LNKC)	Nacionāla līmeņa prioritāri saglabājamo vērtību glabātāji	Profesionālās organizācijas
4.	Kultūras vērtību saglabāšanas pasākumi kara, militāra iebrukuma vai to draudu gadījumā	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji), KM	–	Valsts policija, pašvaldība
5.	Pasākumu plānošana risku novēršanai, nepieciešamo resursu apzināšana fiziskās drošības, evakuācijas un stabilizācijas pasākumiem	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji)	Dibinātājs/īpašnieks (pašvaldība, ministrija, biedrība, nodibinājums u.c.), NKMP, vietējā pašvaldība	Krīzes situācijas rīcībās iesaistītās puses
6.	Rīcības plāna vērtību aizsardzībai krīzes situācijās izstrāde, pārbaudīšana mācībās un aktualizēšana (ietver informāciju, kas nepieciešama apdraudējuma gadījumā pieejamības nodrošināšana, (prioritāri glābjamo vērtību apraksts kustamajām kultūras mantojuma	Dibinātājs/īpašnieks (pašvaldība, ministrija, biedrība, nodibinājums u.c.)	–	Krīzes situācijas rīcībās iesaistītās puses

	vērtībām, kartogrāfiskais materiāls un shēmas, kontaktu saraksts)).			
7.	Risku monitorēšana, informācijas uzkrāšana.	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji)	Par kultūras mantojuma saglabāšanas veidu atbildīgā iestāde (KM, LNA, LNB, NKMP, LNKC)	LVĢMC, IeM-
Reaģēšanas pasākumi				
	Pasākums/rīcība	Atbildīgais	Līdzatbildīgais	Iesaistītie
8.	Krīzes novēršanas pasākumi, ja apdraudējumu iespējams novērst kultūras mantojuma institūcijas ietvaros.	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji)	–	Par kultūras mantojuma saglabāšanas veidu atbildīgā iestāde (KM, LNA, LNB, NKMP, LNKC)
9.	Krīzes novēršanas pasākumi, ja apdraudējuma novēršana ir citas kompetentās iestādes kompetencē.	Reaģēšanas un seku likvidēšanas darbu vadītājs	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji)	Par kultūras mantojuma saglabāšanas veidu atbildīgā iestāde (KM, LNA, LNB, NKMP, LNKC)
10.	Krīzes novēršanas pasākumi, ja apdraudējums ir vietēja, reģionāla vai valsts līmeņa	Pašvaldības civilās aizsardzības komisija, KM	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji)	Par kultūras mantojuma saglabāšanas veidu atbildīgā iestāde (KM, LNA, LNB, NKMP, LNKC), profesionālās organizācijas
Seku likvidēšanas pasākumi				
	Pasākums/rīcība	Atbildīgais	Līdzatbildīgais	Iesaistītie
11.	Kultūras vērtību saglabāšanas, stabilizācijas un atjaunošanas pasākumi	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji)	Dibinātājs/īpašnieks (pašvaldība, ministrija, biedrība, nodibinājums u.c.)	KM krīzes grupa, restauratori, mantojuma kopiena
12.	Gūtās pieredzes izvērtēšana, pēc vajadzības risku, risku mazināšanas pasākumu un rīcības plāna kultūras	Muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļu īpašnieki (valdītāji)	Dibinātājs/īpašnieks (pašvaldība, ministrija, biedrība, nodibinājums u.c.)	KM krīzes grupa, VUGD, pašvaldības civilās aizsardzības komisija.

	vērtību aizsardzībai krīzes situācijā izvērtēšana un precizēšana			
--	---	--	--	--

4. Plāna pasākumi

Plānā paredzēti pasākumi šādos virzienos:

1. Normatīvo aktu pilnveide, lai valsts atzītu kultūras vērtību īpašniekiem un valdītājiem noteiktu atbildību par to īpašumā esošo vērtību gatavības krīzēm plānošanu. Paredzēts sagatavot priekšlikumus izmaiņām normatīvajos aktos, lai jautājumus par kultūras mantojuma vērtību saglabāšanu kara vai militāra apdraudējuma gadījumā varētu risināt savlaicīgi, kā arī tiktu uzlabota starpnozaru sadarbība. Papildus paredzēti arī pasākumi saistībā ar pievienošanos 1954. gada 14. maija Hāgas Konvencijai par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā 2. protokolam.
2. Paredzēti pasākumi, lai nodrošinātu kultūras mantojuma aizsardzībai krīzes situācijās nepieciešamo datu sagatavošanu, uzkrāšanu un drošību, metodisko materiālu pieejamību.
3. Kultūras mantojuma vērtību definēšana institūciju un nacionālā līmenī, lai iegūtu kultūras mantojuma vērtību aizsardzības plānošanai un reaģēšanai nepieciešamos datus.
4. Alternatīvu patvēruma vietu apzināšana, kā arī valstiski nozīmīgu digitālo datu saglabāšanas nodrošināšana. Paredzēts veikt drošu patvēruma vietu kultūras mantojumam kartēšanu, kā arī risināt valsts digitālās informācijas saglabāšanas jautājumus.
5. Paredzēts izveidot pastāvīgu starpinstitucionālu grupu kultūras mantojuma aizsardzībai un glābšanai krīzēs situācijās (KM krīzes grupa), kā arī risināt materiāltehniskā nodrošinājuma reaģēšanai krīzes situācijās jautājumus.

Plāna pasākumi 2025.-2027.gadam

4.1. Izmaiņas normatīvajos aktos

Nr.	Pasākums	Uzdevums	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgā institūcija	Termiņš	Nepieciešams papildu finansējums
4.1.1.	Normatīvo aktu pilnveide kultūras mantojuma institūcijām risku izvērtēšanai, plānu izstrādāšanai un atbildīgās personas noteikšanai krīzes situācijām	Veikt grozījumus MK noteikumos Nr. 317 “Nacionālā bibliotēku krājuma noteikumi” attiecībā uz bibliotēkām, kuru glabāšanā ir īpaši aizsargājams Nacionālā bibliotēku krājuma dokuments	KM	LNB, LU bibliotēka, Liepājas pilsētas Centrālā zinātniskā bibliotēka, Latgales Centrālā bibliotēka	10.2026.	Nav
		Veikt grozījumus MK noteikumos Nr. 282 “Dokumentu un arhīvu pārvaldības noteikumi”	KM	LNA	10.2026.	Nav
		Izstrādāt vadlīnijas nemateriālā kultūras mantojuma aizsardzībai krīzes situācijās, izvērtējot nepieciešamību veikt izmaiņas normatīvajos aktos	KM	LNKC	10.2026.	Nav
4.1.2.	Normatīvo aktu pilnveide attiecībā uz valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem risku izvērtēšanai, plānu izstrādāšanai un atbildīgās personas nozīmēšanai krīzes situācijām.	Izvērtēt grozījumu nepieciešamību MK noteikumos Nr. 720 “Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi”	KM	NKMP	10.2026.	Nav
		Norādījumos valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu īpašniekiem iekļaut prasību par risku izvērtēšanu un ārkārtas situāciju plānu rīcībai krīzes situācijās izstrādi	NKMP	Kultūras pieminekļu īpašnieki	10.2026.	Nav

4.1.3.	Valsts Civilās aizsardzības regulējumu pilnveide attiecībā uz kultūras mantojuma vērtību aizsardzību	Rast risinājumus kultūras mantojuma vērtību aizsardzības iekļaušanai agrīnās brīdināšanas sistēmā	KM	IeM	10.2026.	Nav
		Izskatīt iespēju pārskatīt termiņus un atbildības VCAP 33. pielikumā “Katastrofas pārvaldīšanas pasākumi kara, militāra iebrukuma vai to draudu gadījumā”, nodalot KM padotības iestādes no citiem kultūras mantojuma objektiem attiecībā uz 2.28. apakšpunktu “Kultūras vērtību saglabāšanas pasākumu īstenošana, apsardzes organizēšana un sagatavošana evakuācijai” – un 2.29. apakšpunktu “Kultūras vērtību evakuācija” (abos gadījumos šobrīd termiņš 72 stundas; lēmuma pieņēmējs kultūras ministrs)	KM	IeM, AiM	10.2026.	Nav
		Virzīt grozījumus MK noteikumu Nr. 658 “Noteikumi par civilās aizsardzības plānu struktūru un tajos iekļaujamo informāciju” 3. pielikumā “Civilās aizsardzības plānos izmantojamie apzīmējumi” attiecībā uz kultūras mantojuma vērtību apzīmēšanu	KM	IeM	10.2026.	Nav
		Izskatīt iespēju papildināt MK noteikumus Nr. 658 “Noteikumi par civilās aizsardzības plānu struktūru un tajos iekļaujamo informāciju” attiecībā uz prasību pašvaldībām Civilās aizsardzības plānošanā iekļaujot pasākumus pilsētībūvniecības pieminekļu aizsardzībai krīzes situācijās	KM, NKMP	IeM, pašvaldības	10.2026.	Nav
		Rosināt pašvaldību Civilās aizsardzības komisijās iekļaut kultūras mantojuma jomas speciālistu – veicot grozījumus MK noteikumu Nr. 582 “Noteikumi par	KM	IeM, pašvaldības	02.2026.	Nav

		pašvaldību sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijām” 7. punktā				
4.1.4.	Normatīvais regulējums 1954. gada 14. maija Hāgas konvencijas par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā un tās protokolu principu ieviešanai Latvijā	Izstrādāt vadlīnijas konvencijā noteiktās aizsardzības zīmes lietojumam bruņotu konfliktu gadījumos	KM	–	07.2026.	Nav
		Pievienoties 1954. gada 14. maija Hāgas konvencijas par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā 2. protokolam	KM	AiM, TM, IeM	10.2026.	Nav
4.1.5.	Normatīvais regulējums kultūras vērtību operatīvai un drošai glābšanai militāru draudu gadījumos	Veikt izpēti, vai nepieciešams papildināt MK noteikumus Nr. 846 “Noteikumi par kultūras pieminekļu, tajā skaitā valstij piederošo senlietu, mākslas un antikvāro priekšmetu izvešanu no Latvijas un ieviešanu Latvijā”, MK noteikumus Nr. 956 “Noteikumi par Nacionālo muzeju krājumu”, MK noteikumus Nr. 317 “Nacionālā bibliotēku krājuma noteikumi”, MK noteikumus Nr. 397 “Kārtība, kādā no Latvijas Republikas uz laiku drīkst izvest nacionālajā dokumentārajā mantojumā iekļautu dokumentu, kā arī izgatavo šā dokumenta nodrošinājuma kopijas un nosaka to skaitu”	KM, NKMP	TM	10.2026.	Nav

4.2. Risku mazināšana un preventīvā aizsardzība

Nr.	Pasākums	Uzdevums	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgā institūcija	Termiņš	Izmaksas, ja nepieciešams
4.2.1.	Kultūras mantojuma vērtību datu sagatavošana un uzturēšana	Nodrošināt informācijas par visu nacionāli atzītu kultūras mantojuma vērtību ģeotelpiskajiem datiem, kā arī pamatinformāciju par prioritāri glābjamo vērtību raksturu un apjomu	KM, KISC	NKMP, LNA, LNB, LNKC, muzeji, LU bibliotēka, Liepājas pilsētas Centrālā zinātniskā bibliotēka	10.2026.	Nav
		Izstrādāt savietojamības modeļus un integrēt ģeotelpiskos datus LVĢMC dabas katastrofu risku informācijas sistēmās un LĢIA kartēs, kā arī nodrošināt pastāvīgu informācijas atjaunināšanu	KM, KISC	LVĢMC, LĢIA	10.2027.	Ir nepieciešams
		Izveidot datu uzkrāšanas sistēmu par krīzes situācijām risku plānošanai kultūras jomā: objektu dati, ekspertu datubāze, negadījumu reģistrs risku prognozēšanai nākotnē	KM	Kultūras institūcijas, nozares NVO	10.2027.	Precizējams
4.2.2.	Kultūras institūciju un pašvaldību gatavības paaugstināšana kultūras mantojuma glābšanai krīzes situācijās	Sagatavot instrukciju kultūras mantojuma aizsardzībai kara, militāra iebrukuma vai to draudu gadījumā – plašākā kultūras mantojuma izpratnē, ietverot arī muzejus, arhīvus un bibliotēkas, kā arī nemateriālā kultūras mantojuma aizsardzības jautājumus	KM	NKMP, LNB, LNA, LNKC	11.2025.	Nav
		Izstrādāt vadlīnijas/ pārbaudes sarakstu kultūras institūciju gatavībai krīzes	KM	NKMP, LNB,	10.2026.	Nav

		situācijām un paredzēt pārejas laiku pakāpeniskas gatavības kultūras ieviešanai		LNA, LNKC		
		KM interneta vietnē izveidot vienotu informatīvu digitālo resursu krātuvi ar materiāliem kultūras vērtību aizsardzībai (normatīvai regulējums, tulkotie izdevumi, vadlīnijas, un citi resursi, padomi u.c.).	KM		06.2025.	Nav
		Izstrādāt vadlīnijas pašvaldībām kultūras mantojuma jautājumu iekļaušanai civilās aizsardzības plānošanā	KM	NKMP, LNB, LNA, LNKC	01.2026.	Nav
4.2.3.	Prioritāri glābjamo kultūras vērtību digitalizācija un katalogizācija	Izstrādāt digitalizācijas pasākumus prioritāri glābjamām kultūras vērtībām, lai nodrošinātu pilnvērtīgu informāciju par vērtībām, nepieciešamos datus vērtību glābšanai, aizsardzībai, kā arī nepieciešamības gadījumā piederības un zaudējumu noteikšanai.	KM	–	01.2027.	Precizējams
4.2.4.	NVO iesaistes kultūras mantojuma gatavības pasākumos stiprināšana	Izskatīt iespējas izveidot nacionālo Zilā vairoga komiteju	Nozares NVO: ICOMOS, ICOM, ICA, IFLA	KM	10.2025.	Precizējams

4.3. Prioritāri glābjamo vērtību definēšana

Nr.	Pasākums	Uzdevums	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgā institūcija	Termiņš	Izmaksas, ja nepieciešams
4.3.1.	Valsts nozīmes prioritāri glābjamo kultūras vērtību saraksta izveidošana	Papildināt militārā konflikta un kara draudu apstākļos prioritāri aizsargājamo nekustamo kultūras vērtību sarakstu	KM	AiM	06.2025.	Nav
		Sagatavot prioritāri glābjamo kultūras vērtību sarakstu kultūras institūcijās, paredzot dažādu rīcību ar tiem	Valsts akreditētie muzeji, bibliotēkas, LNA	KM	12.2025.	Nav
		Izveidot nacionālas nozīmes prioritāri glābjamo kultūras vērtību sarakstu	KM	LBP, LMP, LNA, NKMP, LNKC	12.2026.	Nav
4.3.2.	Prioritāri glābjamo kultūras vērtību komunicēšana aizsardzības sektoram	Veikt informācijas apmaiņu ar aizsardzības sektoru	KM	AiM, LĢIA	02.2026.	Nav

4.4. Drošā patvēruma identificēšana

Nr.	Pasākums	Uzdevums	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgā institūcija	Termiņš	Izmaksas, ja nepieciešams
4.4.1.	Kultūras vērtību “droša patvēruma” identificēšana dabas katastrofu un militāru konfliktu apdraudējuma situācijām	Identificēt, kartēt un novērtēt atbilstoši kritērijiem “droša patvēruma” vietas kultūras mantojumam valsts līmenī	KM	Kultūras institūcijas, VNĪ, pašvaldības, KISC	10.2026.	Nav
4.4.2.	Valsts nozīmes digitālo kultūras vērtību datu saglabāšanas risinājuma izstrāde (prioritāri saglabājamie dati, to apjoms, glabāšanas risinājums, kopiju	Identificēt prioritāti saglabājamo valsts nozīmes digitālo kultūras mantojumu	KM, LNB, KISC	–	10.2025.	Nav
		Risināt valsts nozīmes digitālā kultūras mantojuma kopijas glabāšanu ārvalstīs	KM, LNB, KISC	VARAM	2025.-2026.	Ir nepieciešams

	saglabāšanas biežums), t.sk. rezerves kopijas un tās ieviešanai nepieciešamā finansējuma apzināšana.					
--	--	--	--	--	--	--

4.5. Cilvēku un materiālu resursu identificēšana

Nr.	Pasākums	Uzdevums	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgā institūcija	Termiņš	Izmaksas, ja nepieciešams
4.5.1.	Valsts līmeņa krīzes vadības pilnveidošana kultūras mantojuma aizsardzībai	Ar kultūras ministra rīkojumu izveidot pastāvīgu starpinstitucionālu grupu kultūras mantojuma aizsardzībai un glābšanai krīzes situācijās (KM krīzes grupa)	KM	KM padotības iestādes	04.2025.	Nav
4.5.2.	Materiāltechnisko resursu nodrošinājums kultūras vērtību aizsardzībai krīzes gadījumā	Plānot un piesaistīt finansējumu materiāltechnisko resursu nodrošinājuma kultūras institūcijām, kas glabā prioritāri glābjamās kultūras vērtības valsts līmenī	KM, iestādes	FM	10.2026.	Ir nepieciešams
		Sagatavot izmaiņas valsts materiālo rezervju nomenklatūrā, iekļaujot tajā materiālos resursus kultūras vērtību aizsardzībai dabas katastrofu, militāru un citu apdraudējumu gadījumos un iesniegt apstiprināšanai Ministru kabinetā.	KM	IeM	11.2027.	Ir nepieciešams

4.6. Mācību nodrošinājums

Nr.	Pasākums	Uzdevums	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgā institūcija	Termiņš	Izmaksas, ja nepieciešams
4.6.1.	Kultūras mantojuma glābšanas jautājuma iekļaušana valsts	Turpināt un pilnveidot kultūras mantojuma glābšanas scenāriju izspēli	KM	IeM, AiM	Pastāvīgi	Nav

	nozīmes visaptverošajās civilās aizsardzības mācībās un pašvaldību civilās aizsardzības mācībās	valsts nozīmes visaptverošajās civilās aizsardzības mācībās				
		Veicināt kultūras mantojuma saglabāšanas jautājumu iekļaušanu pašvaldību civilās aizsardzības mācībās	KM	Pašvaldības, IeM	Pastāvīgi	Ir nepieciešams
4.6.2.	Regulāras mācības un krīžu simulācijas kultūras mantojuma glābšanai krīzes situācijās	Organizēt mācības kultūras mantojuma institūcijām sadarbībā ar iekšlietu un aizsardzības sektoru	KM	IeM, VUGD, AiM	Reizi divos gados, sākot ar 2026	50 000 <i>euro</i> gadā
		Organizēt mācības kultūras iestāžu darbiniekiem par kultūras vērtību glābšanu krīzes situācijās, kā arī iestāžu krīžu plānu testēšanu	Kultūras iestādes, kultūras pieminekļu īpašnieki	–	Reizi divos gados	Precizējams
4.6.3.	Starpnozaru mācību modeļa izveidošana kultūras mantojuma aizsardzībai krīzes situācijās	Iniciēt starpinstitūciju (KM, AiM, IeM) vienošanos par mācību modeļa izstrādi kultūras mantojuma tēmas iekļaušanai mācību programmās	KM	AiM, IeM	12.2027.	Nav

1. pielikums

Svarīgāko normatīvo dokumentu saraksts

Nacionāla līmeņa civilās aizsardzības regulējums:

- Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums spēkā no 01.10.2016.
- Likums “Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli” spēkā no 10.04.2013.
- Ministru kabineta 07.11.2017. noteikumi Nr. 658 “Noteikumi par civilās aizsardzības plānu struktūru un tajos iekļaujamo informāciju”
- Ministru kabineta 26.09.2017. noteikumi Nr. 582 “Noteikumi par pašvaldību sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijām”
- Ministru kabineta 12.12.2017. noteikumi Nr. 722 “Starptautiskās palīdzības pieprasīšanas kārtība”
- Ministru kabineta 21.01.2021. noteikumi Nr. 46 “Paaugstinātas bīstamības objektu saraksts”
- Ministru kabineta 26.08.2020. rīkojums Nr. 476 (prot. Nr. 50 25. §) “Par Valsts civilās aizsardzības plānu”
- Pašvaldību civilās aizsardzības plāni (<https://www.vugd.gov.lv/lv/pasvaldibu-civilas-aizsardzibas-plani>)

Starptautiskie dokumenti:

- 1954. gada 14. maija UNESCO Hāgas Konvencija par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā un tās divi protokoli
- 1995. gada 24. jūnija UNIDROIT Konvencija par zagtajiem vai nelikumīgi izvestajiem kultūras priekšmetiem
- 1970. gada 14. novembra UNESCO Konvencija par kultūras priekšmetu nelikumīgas ieviešanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu
- UNESCO rekomendācijas dokumentārā mantojuma saglabāšanai un pieejamības nodrošināšanai digitālajā laikmetā
- 2017. gada 19. maija Eiropas Padomes Konvencija par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar kultūras vērtībām
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija direktīva 2014/60/ES par no dalībvalsts teritorijas nelikumīgi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu un ar ko groza Regulu (ES) Nr.1024/2012 (pārstrādātā redakcija)

- Starptautisks standarts, pieņemts arī Latvijā LVS ISO 21110:2020 “Informācija un dokumentācija. Gatavība un reaģēšana ārkārtas situācijās”
- ANO Sendai ietvarplāns katastrofu riska samazināšanai 2015.-2030. gadam
- Radenci deklarācija par kultūras mantojuma aizsardzību ārkārtas un ārkārtas situācijās (*The Radenci Declaration on the Protection of Cultural Heritage in Emergencies and Exceptional Situations*)
- Seulas deklarācija par kultūras mantojuma aizsardzību ārkārtas situācijās (*Seoul Declaration on the Protection of Cultural Heritage in Emergency Situations*)
- Varšavas rekomendācija par kultūras mantojuma atjaunošanu (seku likvidēšanu) un rekonstrukciju (*Warsaw recommendation on recovery and reconstruction of Cultural Heritage*)
- “Galvenie elementi metodoloģijai kultūras mantojuma aizsardzībai krīzēs Eiropā”(*Key Elements of a European. Methodology to Address the Protection of Cultural Heritage during Emergencies*)

2. pielikums

Risku analīze

Kultūras mantojuma objekti ir pakļauti dažādiem dabas un cilvēku radītiem apdraudējumu riskiem, kas var būt:

- īslaicīgi, piemēram, plūdi, ugunsgrēki, radot katastrofālas sekas attiecībā uz kultūras saglabājamām vērtībām;
- lēni un progresējoši, piemēram, laikapstākļi un erozija, radot neatgriezeniskus bojājumus kultūras mantojuma objektiem ilgtermiņā.

Kultūras mantojuma saglabāšanas prakse ietver gan reaģēšanu uz notikušiem incidentiem, gan seku likvidēšanas pasākumus. Tomēr vēl nozīmīgāk ir preventīvu pasākumu veikšana, vai seku apjoma mazināšana. Pirmais solis preventīvajā saglabāšanā ir risku novērtēšana jeb risku kopuma identificēšana, kas var ietekmēt kultūras mantojuma objektus un/vai to daļas, vai arī konkrētus riskus, kuriem ir augstākā iespējamība un sekas.

Desmit lielākie apdraudējumi kultūras mantojumam visā tā daudzveidībā – no atsevišķiem objektiem, kolekcijām, krājumiem līdz vēsturiskai pilsētvidei – ir: fiziska ietekme (piemēram, bojāšana aiz nezināšanas), kriminālas darbības (piemēram, zādzības, vandālisms), uguns (piemēram, ugunsgrēki), ūdens (piemēram, plūdi), kaitēkļi (piemēram, ķirņji), piesārņojums, gaisma un UV starojums, nepiemērots mikroklimats – temperatūra un mitruma līmenis (jeb klimata svārstības), pazaudēšana nekorektas saglabāšanas un klasifikācijas dēļ (īpaši attiecināms uz kolekcijām un krājumiem). Šie apdraudējumi var būt gan pēkšņi, gan ilgākā laika periodā.

Kultūras mantojuma galvenie apdraudējumi³

Minētie kultūras mantojuma apdraudējumi korelē arī ar Valsts civilās aizsardzības plānā definētajiem draudiem un to cēloņiem:

Apdraudējums	Cēlonis
Uguns	Iekārtu nepareiza ekspluatācija un bojājumi (īpaši dzesēšanas iekārtas, IT infrastruktūra, t.sk. serveri)
	Elektroinstalācijas bojājumi
	Neapzināta cilvēku rīcība
	Ķīmikālijas
	Materiāli (piemēram, uzliesmojoši)
	Apdraudējumi no blakus objektiem
	Remontdarbi
	Salūts
	Zibens
Ūdens	Plūdi, pali
	HES pārrāvums
	Lietus gāzes
	Vētra, vējš
	Atviļņi, vējuzplūdes
	Ugunsgrēku likvidēšanas darbi
	Sistēmu noplūdes (apkures, ugunsdrošības)
	Sekundārie riski:
	<ul style="list-style-type: none"> • Piesārņojums • Zemes nogruvums • Karsta kritenes
Klimata svārstības	Stiprs sals
	Stiprs karstums
	Apledījums
	Sausums
Fiziska bojāšana un noziedzīgi nodarījumi	Zādzības
	Tehnogēnās katastrofas
	Militārs apdraudējums
	Izlaupīšana
	Terorisms
	Dzelzceļa katastrofas
	Nelikumīga kultūras priekšmetu aprīte
	Nemieri
	Radiācijas avārijas
	Sprādzieni
	Huligānisms (ļauņprātība – skābe, griešana manuprāt te iekļaujas, lai arī bija izdalīta atsevišķi)
	Īpašnieka nolaidība, savlaicīgi neveicot nepieciešamos darbus

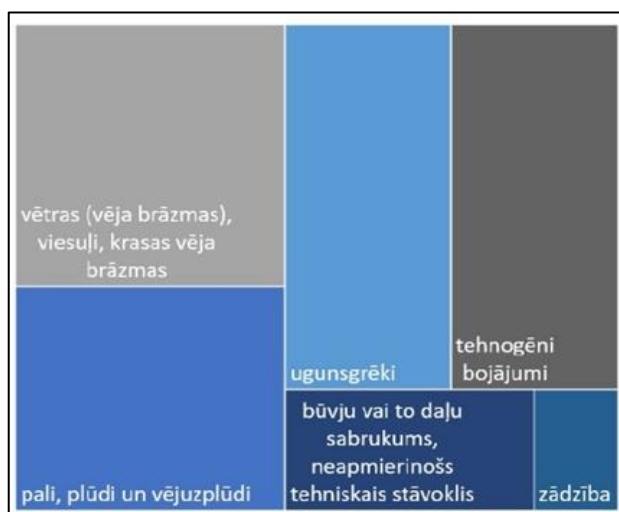
³ A Guide to Risk Management of Cultural Heritage (p. 27), ICCROM, Government of Canada, Canadian Conservation Institute, 2016 <https://www.iccrom.org/es/publication/guide-risk-management>

	Bojāšana aiz neuzmanības
	Remontdarbu un būvniecības radīta vibrācija
Ģeofiziskie	Zemestrīces
	Zemes nogruvumi

Veiktā kultūras mantojuma institūciju aptauja parāda, ar kādiem apdraudējumiem kultūras mantojuma vietas un iestādes ir saskārušās pēdējos desmit gados. Visbiežāk tie ir bijuši ūdens vai vēja bojājumi, retāk ugunsgrēki vai tehnogēni bojājumi. Visbiežāk negadījumus izraisījis ēku tehniskais stāvoklis – lokālas ūdens noplūdes bojāta jumta vai komunikāciju dēļ, novecojušas un bojātas elektroinstalācijas radīts apdraudējums, kas nozīmē, ka riskus iespējams novērst preventīvi, mazināt to ietekmi, kā arī risināt seku likvidēšanu vairāk lokāli – iestādes līmenī vai sadarbībā ar pašvaldību.

Piemēri no kultūras mantojuma institūciju aptaujas:

No kā cietušas vai bijušas apdraudētas muzeju pārvaldītās kultūras mantojuma vērtības muzejos?

12. Kādi apdraudējumi kultūras mantojuma vērtībām vispārējā risku analizē ir vērtēti? Vērtētajiem apdraudējumiem lūgums atzīmēt to iestāšanās risku (1 - neiespējami, 5 - ļoti iespējami)

[Detalizēta informācija](#)

■ 1 ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5

pali, plūdi un vējuzplūdi

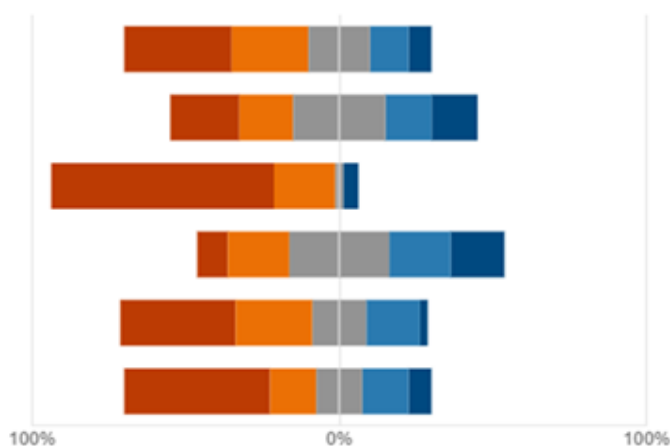
vētras (vēja brāzmas), viesuļi, krasas vēja brāzmas

meža un kūdras purvu ugunsgrēki

ugunsgrēki

būvju vai to daļu sabrukums

citi

Risku novērtējums

Ietver: riska identifikācijas, riska analīzes, riska novērtēšanas vispārēju procesu.⁴ Riska novērtējuma uzdevums ir apzināt apstākļus vai notikumus, kas varētu globāli (vispārīgā nozīmē) veicināt kultūras mantojuma zaudēšanu vai bojājumus, kā arī lai definētu proaktīvu rīcību, lai novērstu vai mazinātu apdraudējumu, izprastu ārkārtas reaģēšanas organizēšanu krīzes situācijās un ārkārtas atkopšanu valsts līmenī. Izvēlētā riska novērtējuma metodika balstās Latvijas standartā LVS ISO 21110:2023 “Informācija un dokumentācija. Gatavība un reaģēšana ārkārtas situācijās”. Katra kultūras mantojuma institūcija vai kultūras mantojuma objekta pārvaldnieks tiek aicināts veikt riska novērtējumu attiecībā uz savu konkrēto kultūras mantojuma objektu un/vai kolekciju/krājumu aizsardzību. Riska novērtējumu var izmantot, lai atbalstītu lēmumus par katastrofu novēršanu vai kolekciju/krājumu aizsardzību jaunā vai esošā ēkā, kā arī lai sniegtu vispārīgus norādījumus vai atbalstītu izvēli starp scenārijiem. Riska novērtējumu veic, lai noteiktu konkrētos riskus kolekcijām/krājumiem un objektam.

Riska novērtējumā var noteikt:

- atbilstību drošības kodeksam un noteikumiem;
- atbilstību saglabāšanas standartiem un prasībām;
- koriģējošus un kompensējošus pasākumus pret identificētajiem apdraudējumiem;
- izmaksu un riska samazināšanas ieguvumu bilanci;
- īpašus pasākumu, kas var radīt apdraudējumu esošām ugunsdrošības sistēmām;
- pieņemamus riskus īpaši smagu notikumu gadījumā;
- ārkārtas situāciju sagatavotības un reaģēšanas plāna un/vai vispārējās krīzes pārvaldības drošumu.

Efektīvai riska novērtēšanai un pārvaldībai ir vajadzīga informācija par:

- objekta novietni attiecībā pret vidi;
- par krājumiem un objektu – īpašajām vērtībām, saturu, apjomiem u.c.;
- to apdraudējumu;
- krājumu un objektu ievainojamību;
- iespējamo ietekmi uz to.

Lai pilnvērtīgi novērtētu objekta riskus, nepieciešamas avārijas dienestu (piemēram, ugunsdzēsības un glābšanas dienesta, policijas dienestu pārstāvju, darba drošības un veselības aizsardzības darbinieku u. c.) speciālās zināšanas.

⁴ ISO rokasgrāmata 73:2009, 3.4.1.

Risku novērtējuma metodika⁵

Kultūras mantojuma aizsardzības risku krīzes situācijās novērtējumam izmantota vispārēja risku noteikšanas formula:

$$\text{Risks} = \frac{\text{apdraudējums} + \text{ievainojamība/gatavība}}{\text{varbūtība/ietekme}}$$

Vispirms veikts sākotnējais risku novērtējums, analizējot apdraudējumu varbūtību un ietekmi. Atkārtoti tiek veikts moderētais risku novērtējums, ņemot vērā kultūras mantojuma jomas ievainojamību vai gatavību apdraudējumiem.

Varbūtības un ietekmes līmenis:

Vērtība	Varbūtības līmenis	Vērtība	Ietekmes līmenis
5	Visticamāk notiks	5	Ļoti augsts
4	Ļoti iespējams	4	Augsts
3	Iespējams	3	Vidējs
2	Reti	2	Mērens
1	Maz ticams	1	Zems

Riska novērtējuma metodikā izmantots LVS ISO 21110:2023 standarta risku pakāpju formulējums:

Ļoti augsts	Šis risks ir pilnīgi nepieņemams. Veic tūlītējus pasākumus, lai samazinātu šos riskus un novērstu apdraudējumus.
Augsts	Risks ir nepieņemams. Pēc iespējas drīzāk būtu jāīsteno riska mazināšanas un novēršanas pasākumi.
Vidējs	Risks var būt pieņemams īstermiņā. Turpmākajos plānos un budžetos būtu jāiekļauj plāni riska samazināšanai un apdraudējuma novēršanai
Zems	Riski ir pieņemami. Pasākumi, lai vēl vairāk samazinātu risku vai novērstu apdraudējumus, būtu jāīsteno saistībā ar citiem drošības un apdraudējumu novēršanas pasākumiem.

⁵ Latvijas standarts LVS ISO 21110:2023 Informācija un dokumentācija. Gatavība un reaģēšana ārkārtas situācijās

Risku novērtējumā attiecībā uz kultūras mantojuma aizsardzību krīzes situācijām, ņemts vērā arī Valsts civilās aizsardzības plānā veiktais katastrofu risku novērtējums, ar zvaigznīti atzīmēti kultūras mantojumam nozīmīgi riski.

Varbūtības / ticamības līmenis ↓		KATASTROFU RISKU KOPSAVILKUMS			
	Maznozīmīgs risks	Nozīmīgs risks	Vidējs risks	Augsts risks	Ļoti augsts risks
Ļoti augsts		Meža un kūdras purvu ugunsgrēki	Epizootijas		
Augsts			Pali un plūdi* Karstums Apledojums Sabiedriskās nekārtības Iekšējie nemieri	Epidēmija, pandēmija	
Vidējs	Autotransporta avārija	Pārvades elektrotīklu bojājumi Dzelzceļa transporta katastrofa	Stiprs sals Lietusgāzes un ilgstošas lietavas Pērkonu negaiss un krusa Viesuļi* Sausums Sniegs un putenis	Vējuzplūdi Sadales elektrotīklu bojājumi Vētras un krasas vēja brāzmas Ugunsgrēki ēkās un būvēs*	
Zems		Epifitotijas	Būvju sabrukums* Avārija dabasgāzes apgādes sistēmā Pasažiera kuģa katastrofa Bīstamo ķīmisko vielu noplūde objektā Slapja sniega nogulums		Hidrotehnisko būvju pārrāvumi – Daugavas HES* Bīstamo ķīmisko vielu noplūde no kuģiem
Ļoti zems	Zemes nogrūvumi* Zemestrīces	Terora akti* Radiācijas avārija	Avārijas naftas produktu cauruļvada transporta infrastruktūrā	Bioloģisko vielu negadījums	

		Kuģa uzskriešana uz sēkļa	Avārijas vai negadījumi ostu un jūras hidrotehniskajās inženierbūvēs Kuģu sadursme	Aviācijas nelaimes gadījums ar gaisa kuģi	
Apdraudējuma iespējamais seku līmenis →	<i>Maznozīmīgas sekas</i>	<i>Nozīmīgas sekas</i>	<i>Vidējas sekas</i>	<i>Smažas sekas</i>	<i>Katastrofālas sekas</i>

Sākotnējais risku novērtējums.

Risks	Sekundārais risks	Cēlonis	Statistika varbūtībai (no aptaujām % gadījumu pēdējo 10 gadu laikā)	Varbūtības līmenis	Apdraudētākais mantojuma veids	Ietekmes (seku) raksturojums un līmenis	Riska līmenis
Ugunsgrēki ēkās un būvēs	Ūdens riski pēc dzēsšanas; sagrūšanas riski; piesārņojums; klimata izmaiņu riski	Iekārtu nepareiza ekspluatācija un bojājumi (īpaši dzesēšanas iekārtas, IT infrastruktūra, t.sk. serveri) Elektroinstalācijas bojājumi Neapzināta cilvēku rīcība Ķīmikālijas Materiāli (piemēram, uzliesmojoši) Apdraudējumi no blakus objektiem Remontdarbi Salūts Zibens	8%	4	Visi (mazāk – arheoloģiskais mantojums)	5 - ļoti augsts; objekti var tikt neatgriezeniski zaudēti vai bojāti	20

Pali/ plūdi/ vējuzplūdi	Klimata izmaiņu riski, piesārņojums; sagrūšanas riski	HES pārrāvums Lietus gāzes Vētra, vējš Atviļņi, vējuzplūdi Ugunsgrēku likvidēšanas darbi Sistēmu noplūdes (apkures, ugunsdrošības) Sekundārie riski: Piesārņojums Zemes noslīdējums Karsta kritenes	8%	4	Visi (īpaši apdraudēts - dokumentārais mantojums)	4 - augsts; objekti var tikt bojāti, arī zaudēti	16
Lietusgāzes	Klimata izmaiņu riski, piesārņojums	Skat. iepriekš	8%	4	Visi (īpaši apdraudēts - dokumentārais mantojums)	4 - augsts; objekti var tikt bojāti, arī zaudēti	16
Vētras, viesuļi	Sagrūšanas riski. Plūdi. Seko klimata izmaiņu riski. Mehāniski bojājumi	Klimata pārmaiņas, dabas katastrofas	8%	4	Visi	4 - augsts; objekti var tikt bojāti, arī zaudēti	16
Kiberdraudi (nav CAP)	Informācijas zudumi, mikroklimata uzraudzības sistēmas bojāšana, apdraudēti objekti, t.sk. digitālie krājumi	Dažādi		4	visi	4 - augsts; objekti var tikt bojāti, arī zaudēti	16
Būvju sabrukums	mehāniski bojājumi, uguns, ūdens riski, izlaušanās, piesārņojums, klimata riski	Dažādi	2%	3	visi	4 - augsts; objekti var tikt bojāti, arī zaudēti	12
Epidēmijas	Ilgstoši neapsargāts, neapkopts objekts. Klimata riski, zādzības			4	visi	3 - vidējs	12

Militārs uzbrukums	Spridzināšanas riski, izlaušanās, uguns riski, secīgi ūdens riski. Visi riski, kas saistīti ar kolekciju pārvietošanu	Ģeopolitiskā situācija		2	Visi	5 - ļoti augsts; objekti var tikt neatgriezeniski zaudēti vai bojāti.	10
Terora akts	Spridzināšanas riski, izlaušanās, uguns riski, secīgi ūdens riski. Visi riski, kas saistīti ar kolekciju pārvietošanu	Dažādi		2	Visi, mazāk arheoloģija	4 - augsts; objekti var tikt bojāti, arī zaudēti	8
Krimināli nodarījumi, t.sk. zādzības (nav CAP)	Reputācijas riski, zudumu un bojājumu riski, arheoloģijai - zudis konteksts, informācijas zudumi	Dažādi		2	visi	4 - augsts; objekti var tikt bojāti, arī zaudēti	8
Iekštelpu klimata izmaiņu riski (nav CAP)	Pelējums, insekti, bioloģiskie bojājumi, mehāniski bojājumi, plašs strāvas zudums	Ūdens, uguns riski; ilgstošs sausums, stiprs sals; tehnogēna katastrofa		3	Īpaši - dokumentārais mantojums, muzeju kolekcijas, bet arī būvniecības mantojums (mazāk - arheoloģiskais mantojums, ja tas atrodas <i>in situ</i>)	2 vai 3 - mērens vai vidējs, atkarībā no tā, cik ilgi nav novērsts un cik plaša teritorija vai objektu kopums skarts	6
Plašas iekšējās noplūdes (nav CAP)	Klimata izmaiņu riski, piesārņojums	Iekārtu bojājumi, būvniecības kļūdas	4%	3	Visi, izņemot arheoloģiju	2 - mērens, jo lokāla ietekme	6
Meža un kūdras purvu ugunsgrēki	Ugunsgrēks, ūdens riski, ēku sagrūšana	Dažādi	0%	2	Visi, ja atrodas tuvumā	4 - augsts; objekti var tikt	6

						bojāti, arī zaudēti	
Hidrotehnisko būvju pārrāvumi - Rīgas HES	Plūdi, sagrūšana, piesārņojums	Militāra darbība, terorakts, tehnogēna katastrofa		1	Visi	5 - ļoti augsts; objekti var tikt neatgriezeniski zaudēti vai bojāti	5
Zemes nogrūvumi	Ūdens riski, piesārņojums, klimata riski, būvju sagrūšana, izlaušanās	Klimata pārmaiņas, dabas katastrofas		2	Visvairāk arheoloģijas	2	4
Iekšējie nemieri	Apgānīšanas un mehāniskas bojāšanas riski, izlaušanās, uguns riski, secīgi ūdens riski.	Dažādi		2	Visi, mazāk arheoloģija	2 vai 3 - mērens vai vidējs, atkarībā no tā, cik ilgi nav novērsts un cik plaša teritorija vai objektu kopums skarts	4

Moderētais risku novērtējums.

Moderētais risku novērtējums tika veikts, analizējot kultūras mantojuma nozares ievainojamību, vai gatavību attiecībā pret identificēto apdraudējumu novēršanu, vai seku mazināšanu.

Veiktā aptauja atspoguļoja vispārīgus kultūras mantojuma nozares ievainojamības aspektus, kas palielina risku neatkarīgi no apdraudējuma un traucē mazināt to sekas: zināšanu trūkums nozarē par katastrofu risku pārvaldību attiecībā uz kultūras mantojumu, vienotas rīcības sistēmas trūkums krīzes situācijā attiecībā uz nozari, lokālu krīzes situāciju plānu trūkums organizācijās. Gatavības aspektus iezīmē tomēr tas, ka lielākā daļā objektu eksistē ugunsdrošības pasākumi, kā arī kopumā ir zināmas objektu saglabājamās vērtības vai, piemēram, prioritātes institūciju krājumos.

Risks	Primārais riska līmenis	Kapacitāte / Gatavība	Ievainojamība	Varbūtības līmenis	Moderētais ietekmes līmenis	Moderētais riska vērtējums
Ugunsgrēki ēkās un būvēs	20	Risks iekļauts CAP, Ugunsdrošības sistēmas, regulāras apmācības, instrukcijas. Nosacījumi normatīvos.	Objektu trauslums, neatgriezeniskums. Vēsturiskas apbūves blīvums, koka mantojums. Trūkumi būvdarbu organizācijā.	4	3	12
Pali/ plūdi/ vējuzplūdi	16	Risks iekļauts CAP, ir agrīnā brīdināšana. Valstī ir plūdu plāni un atsevišķa pieredze. Sadarbības pašvaldību līmenī.	Kultūras iestāžu iekšējā gatavība ūdens riskiem, kolekciju/ krājumu evakuēšanai vai pasargāšanai. Kultūras mantojuma objektu atrašanās vieta saistībā ar applūstošām teritorijām nav vērtēta.	4	3	12
Lietusgāzes	16	Risks iekļauts CAP, ir agrīnā brīdināšana.	Vēsturiskās apbūves/ citu mantojuma objektu trauslums (izskalošanas draudi). Kultūras iestāžu iekšējā gatavība ūdens riskiem, kolekciju/ krājumu evakuēšanai vai pasargāšanai.	4	3	12
Vētras, viesuļi	16	Risks iekļauts CAP, ir agrīnā brīdināšana.	Vēsturiskās apbūves/ citu mantojuma objektu trauslums. Kultūras iestāžu iekšējā gatavība riskiem, kolekciju/ krājumu evakuēšanai vai pasargāšanai.	4	3	12

Kiberdraudi	16	IT aizsardzības sistēmas. Kopiju veidošana.	Netiek skatīts pie katastrofu riskiem. Digitālās pratības līmenis mantojuma nozarē.	4	3	12
Būvju sabrukums	12	Risks iekļauts CAP. Ir īpaša uzraudzība apdraudētiem objektiem.	Vēsturiskās apbūves/ citu mantojuma objektu trauslums. Kultūras iestāžu iekšējā gatavība riskiem, kolekciju/ krājumu evakuēšanai vai pasargāšanai.	3	3	9
Epidēmijas	12	Risks iekļauts CAP. Gatavība pēc Covid-19 pandēmijas.	Epidemioloģiskā protokola prasības ilgstoši atstāt objektus bez uzraudzības.	4	3	12
Militārs uzbrukums	10	Risks iekļauts CAP. Agrīnā brīdināšana.	Nav rīcības plāna valsts mērogā vērtību aizsardzībai un glābšanai. Nav veiktas apmācības. Nav attīstīta sadarbība ar aizsardzības un glābšanas institūcijām. Nav ratificēts Hāgas konvencijas 2.protokols	2	5	10
Terora akts	8	Risks iekļauts CAP.	Nav rīcības plāna valsts un institūciju mērogā vērtību aizsardzībai un glābšanai. Nav veiktas apmācības. Nav attīstīta sadarbība ar aizsardzības un glābšanas institūcijām.	2	4	8

Krimināli nodarījumi, t.sk. zādzības	8	Aizsardzības sistēmas. Sodu sistēma.	Brīva piekļuve daudziem mantojuma objektiem.	2	3	6
Meža un kūdras purvu ugunsgrēki	6	Risks iekļauts CAP.	Jāsaprot objektu atrašanās vieta saistībā ar apdraudētām teritorijām - nav analizēts.	2	2	4
Iekštelpu klimata izmaiņu riski (nav CAP)	6	Nacionāli nozīmīgi krājumi tiek glabāti kontrolētās telpās ar piemērotu mikroklimatu, kas tiek kontrolēts. Muzejiem un bibliotēkām noteikts normatīvos.	Nav CAP. Var rasties kā sekundārs apdraudējums.	3	1	4
Plašas iekšējas noplūdes (nav CAP)	6	Nacionāli nozīmīgi krājumi tiek glabāti kontrolētās telpās.	Atsevišķi vērtīgas kolekcijas pakļautas apdraudējumam, jo atrodas novecojušās telpās (LNA, LUAB). Nav CAP. Var izveidoties kā sekundārs apdraudējums.	3	2	6
Hidrotehnisko būvju pārrāvumi - Rīgas HES	5	Risks iekļauts CAP, iespējam agrīnā brīdināšana	Nav rīcības plāna valsts un institūciju mērogā vērtību aizsardzībai un glābšanai. Nav veiktas apmācības. Nav attīstīta sadarbība ar aizsardzības un glābšanas institūcijām. Nav modelēta situācija attiecībā uz kultūrvēsturiskām vērtībām - jāsaprot apdraudētās teritorijas.	1	5	5

Zemes nogrūvumi	4	Nav daudz kultūras mantojuma objektu, ko apdraud šis risks. Nav raksturīgi Latvijai.	Jāņem vērā arī kritenes un citi ģeoloģiskie apstākļi. Jāsaprot objektu atrašanās vieta saistībā ar apdraudētām teritorijām.	2	2	4
Iekšējie nemieri	4	Risks iekļauts CAP	Nav pieredzes kultūras institūcijās ar šādu situāciju risināšanu. Nav veiktas apmācības.	2	2	4

Kopsavilkums par risku novērtēšanu

Risku analīze norāda, ka Latvijā kultūras mantojuma jomā **augstu riska līmeni** sasniedz vairāki apdraudējumi, kas nozīmē, ka jāplāno īpaši riska mazināšanas un novēršanas pasākumi. Tie ir ar ugunsdrošību saistīti riski objektos un ar klimata pārmaiņām saistīti apdraudējumi, kā pali, plūdi, vētras un lietusgāzes.

Augsts risks ir arī attiecībā uz epidēmiju izraisītām sekām, jo var radīt kultūras mantojuma objektiem sekundārus apdraudējumus ilgtermiņā, kā arī ar kibersdrošību saistīti izaicinājumi, kas vistiešāk skar digitālo kultūras mantojumu un arī ar mantojuma saglabāšanu saistītu tehnoloģiju uzturēšanu.

Vidējs riska līmenis, kas var būt pieņemams īstermiņā, bet prasa rūpīgu plānošanu ilgtermiņa risinājumiem. Saistīts ar militāru uzbrukumu un teroraktu draudiem un citiem saistītiem apdraudējumiem, kā piemēram, būvju sabrukumi un iekšēji nemieri, zādzības un krimināli nodarījumi.

Vidēji augstu riska līmeni saglabā arī ar mežu un kūdras purvu ugunsgrēkiem saistīti apdraudējumi, jo līdz šim nav apzināta situācija attiecībā uz riska zonām kontekstā ar kultūrvēsturiskiem objektiem. Savukārt, iekšējās noplūdes saglabā vidēji augstu risku, ņemot vērā to objektu īpatsvaru, kas atrodas sliktā tehniskā stāvoklī ar novecojušām inženierkomunikāciju sistēmām.

Īpašs risks, kas ierindojas vidējā riska līmenī, ir saistīts ar Rīgas HES pārrāvumu, ņemot vērā milzīgo ietekmi katastrofas gadījumā, kā arī to, ka ievainojamību uz šo brīdi saglabā fakts, ka nav globāli modelēta situācija attiecībā uz HES pārrāvuma ietekmi tieši uz kultūrvēsturiskajiem objektiem potenciāli skartajā teritorijā.

Zems risks ir pieņemams, bet jāplāno proaktīvi pasākumi, lai vēl vairāk samazinātu risku, vai novērstu apdraudējumus pilnībā. Jāīsteno saistībā ar citiem drošības un apdraudējumu novēršanas pasākumiem, fiksēti tādi kultūras mantojuma aizsardzības draudi kā objektu iekštelpu klimats, iespējamie zemes nogrūvumi, kā arī iekšējie nemieri Latvijas teritorijā.

Kultūras ministre

A. Lāce